

והשתא תיקשי: כיון דהמעשר על ידי קרקע הוא, אם כן תיבטל אותה ליטרא על ידי קרקע, ולמה חייב לעשר עליה לפי חשבון.⁽⁷⁾

אמרי בני הישיבה לתרין:

נא-ט

מעשר אינו חשוב איסורו על ידי קרקע, כי דיגון [מירוח] הוא דקא גריב ליה להתחייב במעשר.⁽¹⁾

מתיב רמי בר חמא — לרבי ינאי שאמר לעיל נז ב "בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר", מפני שהגידולין מבטלין אותו — ממשנתנו:

האומר: **קונם פירות האלו עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי**, הרי זה אסור בחילופיהן ובגידוליהן; ואם אמר **שאני אוכל ושאני טועם, מותר בחילופיהן ובגידוליהן** —

יוחנן ורבי יונתן — היות ואלו אין איסורן על ידי קרקע, שהעלה חסרון זמן גרם לה, וכלאי הכרם התערובת הוא שגרם לה.

ומקשה הגמרא על כך: **והרי מעשר דאיסורו על ידי קרקע**, ובכל זאת אינו בטל על ידי קרקע —

דתניא: ליטרא מעשר טבל [שלא הופרש ממנה תרומת מעשר] **שזרעה בשביעית בקרקע, והשביחה והרי היא כעשר ליטרין.**

הרי אותה ליטרא חייבת עדיין במעשר כלומר: במעשר מן המעשר.

ובשביעית, כלומר: שצריך לבער את הכל קודם זמן הביעור.

ואותה ליטרא מעשר עליה ממקום אחר ⁽⁶⁾ **לפי חשבון**, שהליטרא בלבד חייבת, אבל מה שגדל בשביעית פטור הוא מן המעשר, שהרי פירות שביעית הפקר הן.

הגידולין, ואפשר שיעשר מן הגידולין ולא מן העיקר, ונמצא מעשר מן הפטור על החיוב; וכן מבואר בדברי הר"ן לעיל דף נז סוף עמוד ב, וכפי שצויין שם בהערות.

7. משמע מדברי הגמרא בקושייתה ובתירוצה, שאם אין המעשר איסורו על ידי קרקע אז לא קשיא לרבי יוחנן ורבי יונתן, ולכאורה לשיטת הר"ן שלדעת רבי יוחנן ורבי יונתן הגידולין נמשכין אחר העיקר והם אסורים כמותו, אם כן תיקשי בהיפוך: למה רק הליטרא חייבת ולא כולה?!

1. צריך ביאור: הרי אנו דנים שיתבטל ממנה שם מעשר ולא חיוב מעשר, ואם כן היה לגמרא לומר "מעשר קריאת שם הוא דקגרים לה"?!?

הרשב"א כאן]; ולכאורה צריך ביאור, שהרי לפי שיטת הר"ן אין אנו דנים אם הגידולים מבטלין את העיקר, דזה הוא פשיטא שאם הגידולין מותרין הרי הן מבטלין את העיקר, אלא הנידון הוא על הגידולין עצמן אם דינם כהעיקר, ואם כן מה יועילנו הסברא שאיסורו על ידי קרקע שהיא סברא לבטל את העיקר, כיון שאנו דנין שהגידולין עצמן יהיו אסורים?! וראה היטב מה שכתב ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן לה אות ב בגדר ענין זה, אלא שצריך תלמוד מלשון הר"ן הנזכר.

6. אבל מן התערובת לא יעשר, היות והתוספת פטורה מן המעשר, הוה ליה מן הפטור על החיוב, ר"ן.

ומבואר מדברי הר"ן שאין העיקר מעורב בכל

עליהו [היות ואם ירצה הרי הוא נשאל עליהן], הווי להו כדבר שיש לו מתירין. ודבר שיש לו מתירים אין בטיל ברוב.

מקשה על כך הגמרא: והרי תרומה, דאי בעי מיתשיל עלה, ובכל זאת בטיל! (3)

דהרי תנן במשנה בתרומות:

סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין, תרקב כל התערובת, (4) שהתרומה

וכל זה רק בדבר שזרעו בלה, אבל בדבר שאין זרעו בלה, אפילו גידולי גידולין אסורין, שהרי מעורב בו העיקר שהוא אסור.

הרי שבדבר שאין זרעו בלה אין בטל העיקר בתוך הגידולין, ותיקשי לרבי ינאי שאמר: גידולין מבטלין את העיקר! (2)

אמר תירץ רבי אבא:

שאני קונמות, הואיל ואי בעי מיתשיל

את דין העיקר.

ג. הקשה הר"ן: למה לא הקשה רמי בר חמא מן הברייטא שהובאה בסוף עמוד ב: "ליטרא מעשר טבל שזרעה בקרקע והשביחה, והרי היא כעשר ליטראין, חייבת במעשר, ואותה ליטרא מעשר עליה לפי חשבון", הרי שאין הגידולין מעלין את העיקר!?

ותירץ, דממשנה עדיף להקשות, ועוד, שטבל לתרומת מעשר דבר פשוט הוא שהוא דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל.

3. א. הגר"א מחק מילת "ברוב" שהרי תרומה אינה עולה אלא באחד ומאה.

ב. הקשה הר"ן: למה לא הקשתה הגמרא על רבי ינאי עצמו, שעל תרומה הוא שאמר שהגידולין מעלין את העיקר, ותקשה הגמרא: אם כן, והרי אף תרומה היא דבר שיש לו מתירין, והאיך היא בטילה!?

ותירץ: אפשר לדחות שרבי ינאי דיבר בישראל שנפלה לו תרומה מאבי אמו כהן, שאינו חשוב דבר שיש לו מתירין, כמבואר בהמשך הסוגיא; וראה ברש"ש שדקדק בדברי הר"ן, למה לא כתב שהתרומה ביד כהן, שזה אינו דבר שיש לו מתירין, כמבואר בהמשך הסוגיא, ראה שם.

4. כי היות וטמאה היא התרומה אינה ראוייה אף

ויש לומר: כיון שאפשר ליטול תרומת מעשר אף קודם שהפריש ממנה מעשר, כמבואר ברמב"ם, אם כן אין שייך לומר "מעשר קריאת שם הוא דקורים לה", כיון שאנו דנים שיתבטל חיוב תרומת מעשר.

ועוד יש לומר: אם משום קריאת שם, עדיין חשוב זה כאיסורו על ידי קרקע, כיון שכל מה שגדל מן הקרקע צריך לקרוא לו שם, והטעם שאין המעשר חשוב איסורו על ידי קרקע הוא משום שבלא מעשה של דיגון אינו חייב כלל לקרוא שם, ולכן אמרין "מעשר דיגון הוא דקא גרים ליה"; וראה מה שיישב בזה ב"קהלות יעקב" הנדמ"ח בסימן לה אות ג על פי שיטת רש"י.

2. א. נתבאר על פי הר"ן שביאר, שהקושיא היא על רבי ינאי; ומה שלא כתב דהקושיא היא גם על רבי יוחנן שאמר לעיל נו ב: "ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה", הרי שהגידולין מבטלין את העיקר! יש לומר דגם לענין זה יש לומר כפי שהגמרא אומרת שם "לחומרא שאני".

ב. לשיטת הר"ן קושיא זו של רמי בר חמא אינה על עיקר סוגייתנו, כי לפי שיטת הר"ן, הרי סוגייתנו אינה דנה כלל אם הגידולין מבטלין את העיקר, אלא אם הגידולין מותרין, ופשיטא לן שהגידולין מבטלין את העיקר אם אין לגידולין

אינה עולה אלא באחד ומאה.⁽⁵⁾

הרי משמע: **הא** אם נפלה התרומה **למאה** של חולין **תעלה** התרומה.

ומוכח, שאף תרומה, שאפשר להשאל עליה, בטילה, ואינה בכלל דבר שיש לו מתירין?!

אמרי בני הישיבה לתרץ:

בתרומה ביד כהן עסקינן במשנה דתרומות, **דלא מצי מי** שהפרישה **למיתשיל עלה** כיון שהגיעה ליד כהן.⁽⁶⁾

תמהה הגמרא: **אי הכי** — שהתרומה היתה ביד כהן — **אימא סיפא** של המשנה:

אם היתה התרומה טהורה תמכר לכהן, הרי שאינה ביד כהן.⁽⁷⁾

אלא מיישבת הגמרא את המשנה בתרומות, **דלא תיקשי** הא דבר שיש לו מתירין הוא!

בישראל שנפלו לו תרומה מבית אבי אמו

כהן, עסקינן במשנה במסכת תרומות, שכבר הגיעה התרומה ליד כהן, והורישה לנכדו ישראל. ואז אין יכול המפריש להשאל עליה, כיון שהגיעה ליד כהן. אבל עכשיו היא אינה של כהן, ולכן תימכר לכהן.

ומקשה הגמרא על זה: **והא** כך הוא דקתני באותה **סיפא**: **תימכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה**, והיינו משום שהמשנה עוסקת בתרומה שעדיין לא הגיעה ליד כהן, וצריך הוא לקיים בה מצות נתינה, ולכן תימכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה.

הרי מוכח שלא הגיעה התרומה עדיין ליד כהן, ותיקשי: הרי דבר שיש לו מתירין הוא?!

אלא מיישבת הגמרא באופן אחר:

אימא [כך תאמר]: **בשלמא קונמות** לכן הוו דבר שיש לו מתירין, משום **דמצוה לאיתשולי עליהן, משום דרבי נתן**.

דאמר רבי נתן: כל הנודר כאילו בנה במה

תרומה מינה על ידי שאלה.

ובנמוקי יוסף בבא בתרא פרק גט פשוט [הביאו בגליון מהרש"א], למד מסוגייתנו, שהקדש הבא ליד גזבר אינו בשאלה.

ולמדנו מדברי כל הראשונים האלו, שאם היה יכול הישראל לישאל עליה היה זה חשוב דבר שיש לו מתירין, אף על פי שמי שהתרומה שלו אינו יכול לישאל עליה.

והרא"ש הביא בשם רבי אליעזר ממיץ דמפרש, שהישראל יכול לישאל עליה, רק הכהן אינו יכול לישאל עליה, וראה מה שביאר בזה הרא"ש.

7. יש מי שהקשה: ודילמא נפלה התרומה

לכהן לאכילה, ואפילו להסיקה תחת תבשילו אסור, כי אנו חוששים לתקלה שמה יאכל ממנה, כמבואר בפסחים כ ב, ר"ן.

5. לכך תנן "תרומה טמאה", כדי להשמיענו שאם היתה נופלת למאה של חולין היתה עולה אף שהיא טמאה, ר"ן.

6. לשון הר"ן הוא: "דכיון דזכה בו כהן, שוב אינו יכול לישאל עליה", כלומר: אפילו הישראל שהפריש את התרומה כבר אינו יכול לישאל עליה.

והרא"ש הוסיף: כיון דיצתה מרשות ישראל וקיים בה מצות נתינה, תו לא מצי לאפקועי שם

בחוקן, בזמן איסור הבמות, והמקיימו בלי להשאל עליו, מעשהו חמור יותר, והרי הוא כאילו מקטיר עליה קרבן מחוקן למקדש!

אבל תרומה, מאי מצוה איכא לאיתשולי עליה [מה מצוה יש להשאל עליה]? ולכן אף שאפשר להישאל עליה, אין היא חשובה משום כך דבר שיש לו מתירין.⁽⁸⁾

גופא [הובא לעיל גז ב]: אמר רבי יוחנן:

ליטרא בצלים של טבל שתוקנה [הפריש תרומותיה ומעשרותיה], וזרעה [נטעה] בקרקע, וצמחו הבצלים והוסיפו.

הרי היא מתעשרת לפי כולה כלומר: נוטל אחד מעשר כנגד מה שגדל אחר הזריעה השניה, ואף כנגד העיקר שלא כלה וכבר נתקן.

ומשום שהגידולין שהן של טבל מבטלין את העיקר.⁽⁹⁾

יטיב רבה וקאמר להא שמעתא [רבה אמר את דברי רבי יוחנן לפני רב חסדא].

אמר ליה רב חסדא לרבה: מאן צאית לך ולרבי יוחנן רבך [מי ישמע לך ולרבי יוחנן רבך]?!?

וכי היתר שבתן להיכן הלך?!?

כלומר, עד כאן לא שמענו אלא שהאיסור הוא זה שמתבטל בהיתר, כי נמצא כשטועם אינו טועם טעם האיסור כלל.⁽¹⁰⁾ אבל פירות שהם מתוקנים, לא יתכן לומר שמשום ביטול ברוב יתבטל היתירם, ויתחדש עליהם איסור טבל.

אמר ליה רבה לרב חסדא:

מי לא תנן דכוותה [וכי לא שנינו במשנה דין דומה למה שאמר רבי יוחנן]?!?

והתנן: בצלים של ששית שירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו —

אם היו עלין שלהן שחורין [נוטים לשחרות] נט-ב הרי הם אסורין כפירות שביעית, ששחרות העלין מוכיחה, שגידולם יפה ומקרקע שביעית נתגדלו.

ואם הוריקו העלין הרי הם מותרין, שזה מוכיח שלא מן קרקע של שביעית נתגדלו, אלא מן הבצלים עצמן.

ומניחה הגמרא שאף העיקר אסור משום שביעית כשהושחרו העלין, שהרי סתמא

לחולין של ישראל, ולכן תמכר שהרי כל התערובת נמכרת.

8. כתב הר"ן: הלכך, כיון שאין ההיתר בא מעצמו, וליכא מצוה למיעבד הכי לא מיקרי דבר שיש לו מתירין.

והרא"ש כתב: בשלמא קונמות מצוה לאיתשולי עליהו, הלכך נקרא דבר שיש לו מתירין דסתמיהו עומדים להשאל.

9. ומה שאין הגידולין נמשכין אחר העיקר להיות פטורין מן המעשר, נתבאר בגמרא לעיל שאם בכל מקום הגדולין נמשכין אחר העיקר [כצד זה בספיקו של ישמעאל איש כפר ימא], אכן אין דברי יוחנן אלא חומרא בעלמא, ומעיקר הדין הכל מותר.

10. נתבאר על פי לשון הר"ן; אלא שהלשון צריך ביאור, כי אם נתערב פרי של איסור ברוב של היתר, ונטל פרי אחד ואכלו, הרי אין שייך